

Ich

Ich schaue in die Finsternis.
In ihr entsteht das Licht,
Lebendiges Licht.
Wer ist dieses Licht in der Finsternis?
Ich bin es selbst in meiner Wirklichkeit!

Diese Wirklichkeit des Ich
Já tritt nicht ein
in mein Erdensein.

Ich bin nur Bildem!
Ich werde es aber wiederfinden,
wenn ich – guten Willens für den Geist –
durch des Todes Pforte gegangen bin.

Já

Dívám se do temnot.
Vzniká v ní světlo,
živé světlo.
Kdo je tím světlem v temnotách?
Jsem to já sám ve své pravé skutečnosti!

Ta pravá skutečnost mého
nevstupuje
do mého pozemského bytí.

Jsem jen jeho obrazem!
Ale naleznu je znovu,
až – s dobrou vůlí pro ducha –
projdu branou smrti.

Rudolf Steiner

Téma roku 2002–2003 – Člověk v poli napětí mezi anděly a odpůrcími silami

Tragédie 11. září 2001 a její dramatické pokračování, ve kterém dnes žijeme, poznamenávají nové století. Změny v politické kultuře, obtíže při obhajování pozic rozumného středu nám odhalují i složitost řešení problémů v nás samých. Konfrontace sil dobra a zla se vždycky promítala do lidského srdce. Z duchovního hlediska je konfrontace dobrých a zlých sil napřed vždy v lidských srdcích, aby se skrze ně a odtud projevila ve vnějších událostech – ty nyní nabývají rozměrů a nosnosti, jaké byly až dosud neznámé. Napětí mezi světem andělských hierarchií a silami jim protivnými je výraznější než v minulosti. Lidstvo překročilo práh do duchovního světa. Musí si získat cestu k vědomí vlastního já ve vztahu k událostem, které se odehrávají za prahem. Anthroposofie nabízí možnosti účinné pomoci na vnitřní cestě do duchovního světa, ale také a současně k pochopení současné situace lidstva a světa. Musíme si získat jasné vědomí o silách, působících v našem srdci z obou stran, ze sféry andělů i z temných sil jim se protivících, a také si najít ve svobodě svou vlastní cestu. Dobré síly jsou dnes plně odkázány na to, abychom jim vyšli vstříc, na z vlastní vůle nabídnutou a uskutečňovanou spolupráci lidí samých. Nemohou lidem pomoci, pokud se lidé svou aktivitou k nim sami neobrátní, pokud se nevydají jako jednotlivci cestou přes práh do

duchovního světa a společně cestou tzv. obráceného kultu směrem vzhůru neproniknou k těm duchovním silám nad námi, které pak skrze nás budou moci rozvinout své působení ve světě pozemském (viz přednášku z 3. 5. 1924, GA 257). Michael je duchovním hrdinou svobody, bytostí, která se projeví teprve tehdy, až k ní postoupíme výsledky své spirituální práce tak daleko, aby mohla na naši iniciativu odpovědět svým činem (13. 1. 1924, GA 233a). Spirituální práce člověka je tedy předpokladem jeho spojení se silami božských hierarchií.

Tím způsobem formuloval letošní téma Sergej Prokofjev, a další doplnila Virginia Sease na letošním setkání zástupců zemských společností. Síly odpůrcí působí skrze lidské podvědomí, když se jim podaří ho zatemnit; zejména tehdy, když jsou lidé posedlí svými nízkými žádostmi; tím směrem působí dnes mnoho reklamy, médií, všeho, co nás obklopuje v naší civilizaci, pokud je nesena náboženstvím Zlatého telete. Lidstvo se dnes nachází na rozcestí; buď se vědomě obrátí k duchu, k duchovnímu světu, anebo se bude propadat do podlidskosti manipulovaného, temného podvědomí. Dvě první šelmy Apokalypsy, netvoří s deseti rohy a sedmi hlavami, Lucifer a Ahriman, umožňují třetí nejhroznější šelmě se dvěma rohy, aby se zmocnila těch, kdo se poddali prvním dvěma. Soratovi nejde o podrobení, ale o zničení lidského Já. Mnoho současných událostí v našem světě ukazuje činy, které směřují nikoli „pouze“ ku prospěchu či ovládnutí jiných, ale přímo k samoučelnému ničení. Vzít takové znamení šelmy na své čelo znamená ztrátu lidskosti, lidského Já, které je pak nahrazeno temným Ne-Já. Proti této šelmě pomůže jen láska, pochopení pro stanoviska jiných, následování Krista.

Jan Bouzek

Rudolf Steiner jako badatel a jeho gnozeologie II

Referát o druhé přednášce cyklu „Pozorování přírody, matematika a experiment a jejich výsledky z hlediska anthroposofie, Stuttgart 1921

Referuje *Jan Bouzek*

Ve druhé přednášce, přednesené dne 17. března 1921, se Rudolf Steiner vrátil napřed k postupu od obvyklého způsobu poznávání světa k poznávání matematickému. Je nutno především nahlédnout, že celková lidská organizace se pro člověka rozpadá na tři zřetelně od sebe odlišné články; teprve skrze tuto samostatnost vytvářejí konkrétní jednotnost lidské organizace:

1. Nervově-smyslový člověk, mající nejpřiměřenější výraz v hlavě a v myšlení.
2. Citový život není vázán na nervovou soustavu, nýbrž jen zprostředkovaně; je vázán na všechno, co je rytmické – dýchání, tep a krevní oběh; jen představami je to spojeno s nervově-smyslovou soustavou.
3. Se soustavou výměny látek je pak spojena vůle, volní impulsy a skutečnosti; s nervově-smyslovým článkem souvisí volní život zase jen skrze představy.

Všechny tři články nejsou prostorově odděleny, prolínají se navzájem.

Vzhledem k počítku tepla je hlavou celý člověk, ten také je nejvíce spojen s poznáváním, aspoň s poznáváním matematickým. Dimenzionalita je vůči tomuto článku jen v náznaku.

Zrakový akt, pozorování vnějších objektů očima, je jedním ze tří způsobů činnosti. Paže a ruce mají úzký vztah k rytmické soustavě, i když patří k soustavě končetin; jsou osvobozeny od služby chůze, na rozdíl od jejich funkce u zvířat, stávají se výrazem lidského citového života. Třetí eminentní lidskou funkcí je chůze.

Vidění dvěma očima máme zprvu ve dvou dimenzích. Třetí dimenze je to, co provádíme vnitřní rozumovou operací; jistým způsobem odhadujeme, jak je něco od nás vzdáleno. Zatímco obě první osy dvojrozměrného prostoru nakreslil Steiner tečkovaně, třetí plnou čarou naznačil, že vnímání hloubky je už aspoň polovědomou činností; teprve pronikneme-li viděný obraz myšlenkově, dostaneme do něho třetí rozměr; umožňuje nám to překřížení pravé a levé oční osy (obr. A: 1).

Citové prožívání souměrnosti, symetrie našeho těla se odehrává především v šířkové dimenzi. „Skutečně procítit ji můžeme jen tím, že si vždy lehce uvědomujeme sounáležitost pohybů levé a pravé paže, případně pravé a levé ruky.“ Když křížíme paže, je to „hrubším přeložením aktu vidění.“ Sledováním překřížení paží se můžeme vžívat do toho, co je hloubková dimenze. Pouze výšková dimenze je hotová pro to, co prožíváme skrze organizaci paží, tu ponecháváme při pohybu paží v nevědomí (obr. A: 2).

Do jasného vědomí vstupuje tato dimenze při aktu chůze. Při aktu chůze cítíme rozumově svou činnost ve všech třech dimenzích, takže akt chůze můžeme nakreslit třemi plnými čarami (obr. A: 3).

semobr.A

Co je v našem představovém životě, je jediným obsahem našeho plného, bdělého vědomí. Obsah našeho citového života nevstupuje do našeho vědomí se stejnou zřetelností. City jsou provázeny představami, které teprve do našeho jasného vědomí přistupují. Volní pohyby zůstávají svou podstatou docela v podvědomí. O samotné vůli nevíme celkem nic.

„Na celkové součinnosti člověka, na všem, co žije v jeho soustavě končetin a výměny látek, spočívá trojrozměrnost jeho prožívání v podvědomí. Z podvědomí je vyzvednuta zprvu oblast volní a končetin do oblasti rytmické. Zde je pak používáme ještě jako dvojrozměrnost a třetí dimenze, která je nadto bezprostředně prožívána ve své realitě v působení vůle, se už stala abstraktní.“ Kant došel k názoru, že prostor se svými třemi dimenzemi je předem obsažen v lidské organizaci a že lidská organizace přemísťuje své subjektivní zážitky do prostoru. Nevěděl, že trojrozměrnost prožíváme plně ve volní soustavě, v soustavě výměny látek a končetin. Je zprvu nevědomá pro obyčejné vědomí a to si ji uvědomuje pouze v abstrakci matematicko-geometrického prostoru. „Tento příklad vlastního významu prostoru nás zavede do přesnějšího poznání podstaty matematickosti.“

Povstání masek: Osoba u propasti inteligence

Referát o L1. Referuje *Stanislav Kubát*

„Přijde doba, ve které bude člověk otrokem inteligence. Dnes je jen jediný prostředek, jak zachovat osobnost, to je spiritualizace.“ R. Steiner, 24. 6. 1908

Jak organizovat kolektivní inteligenci

S koncem socialistické soustavy států skončil pokus o uspořádání poměrů mezi lidmi na základě světového názoru, který sám sebe chápal jako vědecky zdůvodněný. Byl to společenský řád založený na kolektivistické vědeckosti. Západ ho chápal jako ohrožení, a na Východě byli rovněž lidé, kterým se nelíbila kolektivistická vědeckost. Byl tu tedy důvod cenit si výše individuální hlediska myšlení a bádání. Nyní odpadly vnější podněty k zaujímání individuálního základního postoje.

Ke konci dvacátého století došlo, pro mnohé nepozorovaně, k duchovní výměně stráží: Rozpadl se společenský prostor nazývaný vzdělání a namísto formování člověka zvenku dědictvím západní kultury nastoupil stav „informovanosti“ (být informován). Také tento stav formuje lidskou duši, i když jen prozatímně, jako obsah nákupu plastikovou nákupní tašku.

K ideálům vzdělání patřil ideál *myslitele*. Dával zbytek vnitřní opory z dob, kdy myšlení bylo spojováno na jedné straně s představou o možnosti zvýšit hodnotu člověka vlastní duševní činností a na druhé straně s představou, že myšlení umožní poznávat hlubší vrstvy světa a člověka. Myslitel by dnes už byl považován za pózu.

Ovšem obsah vzdělání musel být nahrazen informací, protože myslitel byl vystřídán *inteligentním organizátorem*. Ten dnes spravuje vědomí ovlivňující společnost. Zárukou vědění inteligentního organizátora je osobní počítač napojený na Internet, znamením jeho přítomnosti ve společnosti je mobilní telefon. Vnímá dobře, co spadá do jeho pole působnosti a uplatňuje své nároky na lidi. Projevuje se u něj jakýsi druh „vůle k moci“. Jeho chytrost spočívá v tom, že přijímá jevy světa, které nalézá, účelově spravuje nalezené, nepracuje s věčným tázáním se, jak to dělá filozofie. Růst této chytrosti je kvantitativního rázu a její nejvyšší instancí je souhlas lidí stejně smýšlejících s vnitřní inteligencí veřejného mínění (to je ta chytrost).

Morálka a etika ustoupily v tomto novém typu intelektuálního působení onomu kodexu společenského dobrého chování, který se nazývá v „newspeak“ (novořeč, politicky upravený jazyk) svých tvůrců „political correctness“ (PC) (politická korektnost). Kodex společenského dobrého chování „politická korektnost“ vznikl v osmdesátých letech dvacátého století ve vysokoškolském prostředí USA. Patří sem opatření jako dočasné propuštění, závazné kurzy senzibility nebo veřejné omluvy pro nekorektní řeči.

V západní kulturní oblasti se ukazuje, že už velmi mladí lidé, i děti, umí virtuózně zacházet s tímto pro uživatele přátelským prostředím společenského styku na Internetu, mobilu. To ukazuje, že uživatelské prostředí nevyžaduje vnitřní vývoj člověka, je to jen vzor chování („jak se to ovládá“), který se dítě může snadno naučit, ale zase jen vnějším způsobem, nezasahuje to do jeho vnitřního vývoje (a když tak spíše negativně). Nezdá se, že by zmizel pohoršlivý způsob myšlení a cítění v důsledku politické korektury řeči na základě politické korektnosti. „Přesto byla akce s vytvořením politické korektnosti úspěšná: Kolektivní instance, spočívající mimo já, přišla právě včas, když se poděkovala překonaná kultura myšlení. Co kolektivní instanci chybí na donucujícím vlivu na obsahy představ, to je vyrovnáno jejím charakterem (ražením), který od ní přijala zcela dobrovolně po vzoru toužící inteligence. Její charakter je takový: Je prostě pohodlné nechat také pro myšlení platit kolektivní měřítko přijaté pro řeč a formy společenského styku, aniž bychom se ohlíželi na jeho původní obsahy.“ (L1)

Šablony intelektuální originality

Kolektivní inteligence umožňuje, aby při zachování „politické korektnosti“ měl každý svůj, zcela odlišný, individualistický obraz (image!) sebe samého. Je to proto, že inteligentní souvislosti odkazují dvojným způsobem na individuum, nebo spíše na jeho náhražky: Individuum musí inteligentní souvislosti myslet a ony stupňují jeho sebevědomí. Kdo si je osvojí, může se považovat za toho, kdo si je sám vymyslel. Potom to vypadá jako výrok odporující smyslu kreativity a originality, ale za těchto okolností jsou pro ně šablony. Spojme

kolektivní inteligenci a politickou korektnost a zabývejme se intelektuální korektností (to je ta šablona pro myšlení!). V rámci, který určuje intelektuální korektnost, může mít každý své vlastní stanovisko. Může si sestavit vlastní „filozofii“, vyvíjet vlastní „vizi“ nebo „utopii“. To aspoň přinese inovace do věci.

Můžeme pokročit ve zdánlivé samostatnosti dále a uvažovat o „jinak uvažujícím člověku“ (Querdenker). To je způsob hry, jak se předvádět na veřejnosti tím, že ve svých výrocích a činech spojujeme jednotu radikálního rovnostářství a zdánlivého individualismu. Dřívější kritický intelektuál (kterému se kritika moc nemusela vyplácet) se proměnil ve figurínu „jinak uvažujícího člověka“, jemuž se jeho jiné uvažování mnohonásobně vyplatí. Dnes se příliš neuplatňuje schopnost jednotlivce kritizovat, jde o vnější gesto, nezávazný postoj. „Je přímo škodlivé pro kariéru nebyť ‚jinak smýšlejícím‘. V tomto smyslu bylo *kritické vědomí* udoláno k smrti, politická korektnost je paradox, porušování norem se stalo normou, z outsiderů se stal hlavní proud a průměrnost ztuhla v póze hrdinství.“ (L3)

V předešlém odstavci je popsán přechod od kultury rozumu, nesené politickým étosem, k šabloně intelektuální originality přenosné na kohokoliv.

Není třeba myslet hned úplně jinak. Reklamě stačí formulovat něco trochu proti srsti toho, jak jsou lidé ještě navyklí myslet, cítit, morálně hodnotit. Reklamy jsou plné úmyslných jazykových chyb, erotických dvojsmyslů, a jiných rafinovaností. Kdo zažije dráždivost myšlenkově vyhocených point v reklamě a pochopí je, vidí, že reklamu dělali chytří lidé, a protože pointu pochopil, může si namlouvat, že i on patří do této vybrané společnosti.

Protože lidem chybí vůle myslet, dostávají tak od médií pláštík na své slabiny, ale ten je zase moc průhledný. Nastává však ještě další působení kolektivní inteligence. Inteligentní obsahy a formy, i když už se staly šablonami, udržují vztah k lidské individualitě. Proto může člověk v nekritické duši rozvíjet vlastní život a uvažovat o tom, proč by se měl namáhat s vlastním myšlením. Může přijmout myšlenky kolektivní inteligence a identifikovat se s rolí současného vychytralého člověka, který zůstává stále v pohodě.

Jestli jsme se identifikovali (ztotožnili) s takovou rolí, přichází otázka: „Co by se však stalo, kdybychom už nemohli odvrhnout tuto identitu (totožnost), kdybychom museli, jinak řečeno, zaplatit duši tento pakt s kolektivní inteligencí?“ (L1)

Formy identity lidské inteligence

Naposled uvedená otázka předpokládá, že mezi kolektivní inteligencí a středem lidské identity (V1) je pevné spojení, které by mohlo mít za následek, že by duše mohla být nucena následovat kolektivní inteligenci na jejích cestách.

V další části článku je použita teorie o stupních lidské identity a jim odpovídajícím druhům sebevědomí, kterou rozpracoval D. Lauenstein ve svém díle o „Já a společnost“ (Das Ich und die Gesellschaft). V referátu je tato teorie krátce popsána.

„V osobě se stéká dohromady to, za co vděčí člověk přírodě (povaze), paměti (vzpomínce) jako takové a sociálním okolím podvědomě utvářenému rázu svého charakteru. Já naproti tomu ‚vládne svobodně v kategorické říši myšlení a vyvíjí z ní vůli. V *osobnosti* se střídají přirozená hnutí s takovými jednáními, která vycházejí z Já jako záměr (intence). Záměr nebo jeho nepřítomnost rozlišují Já od osoby.‘ Osoba musí uspokojit své požadavky, může se přitom zvrhnout až ve zvíře. Ona je nositelem egoismu. Osobnost tvoří (vzdělává) sebe, když své činy a utrpení vykládá a proměňuje své zkušenosti v dovednosti, způsobilosti. Já však chce tvořit a v tom ukazuje nad sebe. Osoba je smrtelná, kdežto osobnost jako plod minulosti trvá, i když ne neomezeně. Já však žije v dnešku a v pohledu do budoucnosti. Tvoří v neustálém Nyní a je tímto způsobem věčné.“ (L1)

Inteligence stojí v charakteristických vztazích ke stupňům lidské identity. I když bez ověřování přijmeme inteligentní obsah představ z venku, mají formu úsudku. Naivní osoba se tak může identifikovat s inteligencí, která je původem mimo tuto osobu. Nejčastěji to probíhá

tím způsobem, že si osoba osvojí „vědecká“ stanoviska šířená médii tak, že jim věří. Jako by si sama dávala dogmata k věření. Potom ovšem nemá exaktní zdůvodnění těchto stanovisek a ani nezjistí, že není schopna takového zdůvodňování. Přijatá kolektivní inteligence dává osobě převahu vůči světu, který posuzuje, i vůči těm, kteří potřebují poučení. Vzniká iluzivní sebevědomí.

Jedinou inteligencí, která je hodna člověka, je inteligence získaná v osobní myšlenkové práci vědomě vykonávané a ústící do jasného úsudku. Myšlení tohoto druhu docela patří našemu Já, ono se samo vytváří činností. Potřebujeme ovšem také poklad uspořádaných znalostí.

Osobnost má svůj zvláštní ráz jak z toho, co vykonává v myšlení, tak z toho, co získává nadáním a životními poměry osoby. V tomto zvláštním rázu se vyjadřuje důstojnost poznávajícího subjektu. Ona stojí a padá se skutečným nasazením schopnosti myslet, ale vtékají do ní i ctnosti života v poznání: nezaujatost, trpělivost a pohyblivost (pružnost) v myšlení.

Protože inteligence sahá dále, než je připravenost člověka k vlastnímu usilovnému myšlení, může se objevit podivuhodný stupeň inteligence i na vývojovém stupni pouhé osoby. Necháme-li stranou matematické nadání nebo instinktivní chytrost autistických dětí, můžeme pozorovat chytrou řeč mladých lidí, politiků a novinářů. I tyto formy pasivní inteligence zvyšují pocit nadřazenosti.

Hrdý pocit člověka na to, že si sám zvolil racionální stanovisko, je dnes, v době pseudovědecké informační „kultury“, už zevšednělou záležitostí. Snad o to usiluje jen málo lidí. Co není zpochybňováno, to je šablona myšlení, o které se člověk domnívá, že si ji sám utvořil. „Ovšem časem je z ní člověk unaven a hledá si zotavení ve více či méně dobře dávkovaných radostech sentimentální či zvířecí povahy.“ (L1)

Možnosti Já

Tělo na cestě ke smrti předchází možnost vývoje Já v myšlení a v mravnosti nesené myšlenkami. Co žije dále chvíli v říši smrtelnosti je jedna část, neoddělitelná od osoby:

„Nazývá to rozumem a používá to jen k tomu, aby byl zvířectější než všechna zvířata.“

Zůstává jen zvířecí substrát lidské povahy. Šelma „člověk“ totalitních režimů žije dále, podle ústavy, jako inteligentní plyšáček ve světě „life-style“ (životního stylu), „fun“ (zábavy), a „wellness“ (dobrého zdraví, zvláště jako aktivně sledovaný styl).

Necháme otevřené, nakolik už náš dnešní svět vykazuje rysy různých temných prorocství. Jisté je tolik: Trvá možnost k uskutečňování Já, také v době úpadku. „Nehledě na to, že Já je povoláno být věčným, je Já mladší, to jest zárodečnější než osobnost a je mladší především než přirozená osoba, sahající až k začátkům stvoření. Poněvadž se Já dlouhou dobu skrývá ve stavu možnosti, uniká možnosti názorného zobrazení. Přesto autor našel takový obraz ve starém mexickém reliéfu. Na něm jsou dvě shora dolů mezi očima rozpůlené lebky. Jedna má půlky nejdále vlevo a vpravo, další má půlky blíže ke středu, ale nechává uprostřed místo pro tvář člověka, plnou vznešenosti a klidu. <pozn. referujícího: Nemohu zde reprodukovat reliéf, který si autor podle originálu vytvořil a do článku v originálu vyfotografoval. Schematicky se to dá znaky znázornit takto: ((O)).> Je snad příhodnější obraz pro vítězství Já nad smrtelnou osobou a pomíjivou osobností?“ (L1)

Literatura

L1 Günther Kollert: Der Aufstand der Masken. Die Person am Abgrund der Intelligenz (Povstání masek. Osoba u propasti inteligence). In: Das Goetheanum, Nr. 45, 4. 11. 2001, s.

813, 815–816.

L2 Velký slovník naučný Diderot, vyd. 1999, s.v.

L3 Diether E. Zimer: Deutsch und anders – Sprache im Modernisierungsfieber (Německy a jinak – řeč v modernizační horečce). Reinbek 1998.

Vysvětlivky

V1 Identita – totožnost. Vztah mezi předměty, které se shodují ve všech svých vlastnostech. (L2)

V2 Intence – záměr, úmysl, zaměření pozornosti. (L2)

20. století a manifestace zla

Referát o semináři Thomase Göbela, konaném v roce 2000 v Clairière u Montreux v den Nanebevstoupení Páně 2000, podle Elisabeth Lamercy, Les Nouvelles de la Société anthroposophique en France, Mars–Avril 2002.

Na počátku 20. století zamřela velká část tehdejší generace v první světové válce, druhá přinesla 35 milionů mrtvých, včetně šesti milionů vyhubených v koncentračních táborech. Vojenský arzenál vyvinutý po druhé světové válce by postačil mnohokrát zničit celou naši Zemi.

Počátkem 20. století bylo chápání světa určováno přírodními vědami, které se rozvíjely od renesance; existující svět byl vykládán pomocí chemie a fyziky. Darwinismus 19. století vysvětlil vývoj světa bez božského zásahu. Bůh se stal přebytečným, nepotřebným. Církev už dávno zbavila člověka ducha, redukovala ho na tělo a duši. Einstein relativizoval čas a prostor, moderní koncept atomů rozložil materii. Pozornost se soustředila na menší a menší částice, které se uchopovaly matematickými formulami. Vědeckým redukcionismem se došlo od materialismu k matematismu, k vysvětlování světa pomocí matematického přístupu. Matematické zákony neponechávají místo pochybnostem. Člověk se stal manipulovatelným podobně jako příroda. Příroda jako taková neexistuje, veškeré její znaky se staly redukovatelnými na matematické formule, co zbylo, je pouhými „mentálními konstrukcemi“.

Podobná dezintegrace se uskutečnila v sociální sféře, na poli práce. Řemesla se přeměnila v průmyslovou výrobu, plánování a provedení se oddělily; vznikl proletariát těch, kteří pouze práci provádějí. Ti nedokázali jasně manifestovat své problémy, dosáhnout svých práv. Někteří umělci, kteří se osvobodili od tradic, vytvořili nový estetický svět z fragmentárních částí, tvarů a barev, jako Kandinský a Klee. Anthroposofie na počátku století vyřešila myšlenkově esenciální problémy doby, ale její sociální vliv byl skoro nepostřehnutelný.

Po porážce Německa se v roce 1919 zhroutily jeho politické struktury; to uvolnilo cestu mnoha silám zla. Proč je dosud tak těžké pochopit sílu Zla? Pro pochopení realit nemateriálních je zapotřebí jiného způsobu myšlení než pouze matematického či v obecnějším smyslu „racionálního“ v obvyklém pojetí. Spirituální bytosti se projevují ve sféře psychické. Lze na základě našich pozorování vyvinout takovou aktivitu, abychom v idejích poznali přirozenost duchovních bytostí, které na nás působí? Meditací lze vyvinout orgány až po „intuici“ myšlení, která umožní poznávat širší realitu. Studium příčin současných zel se stalo jedním z úkolů Anthroposofické společnosti.

Goethův Mefistofeles je podvojnou bytostí, ukazující dvojí stránku Zla. Projevuje cynismus ve vztahu k naivním otázkám, ale baví společnost už v Auerbachově sklepě iluzivními obrazy.

Můžeme se osvobodit od těchto sil, které na nás dorážejí ze dvou stran? Já se poznává svou aktivitou. V první situaci je zapotřebí si vytvořit sympatii k předmětu mé antipatie, ve druhé se naučit pozorovat své Já, svou identitu zvenčí. Obě ďábelské bytosti usilují o to, abychom přišli o svobodnou vůli, abychom ztratili možnost prostoru mezi afektivním impulsem a jednáním.

Ve scéně karnevalu ve Faustovi vystupuje slon (symbol lidského fyzického těla), ke kterému jsou přivázány dvě bytosti: Naděje a Strach. Na slonu sedí Chytrý, pod zadkem zvířete je Viktorie, královna veškeré činnosti. Antipatie vzbuzuje úzkost, strach, přehnaná sympatie iluze, Viktorie je karikaturou Já. V originální verzi rukopisu Fausta stojí, že Ne-Já (Ichnicht) se snaží stát se třetí silou. Je herold ve scéně tím Já, které poznává tyto síly? Faust toho schopen není. Oslepl a jeho činy nejsou neseny láskou. Mefisto vyhrál sázku uzavřenou s Bohem na počátku kusu. Teprve Markétka, jednáčící z druhé strany prahu, zachrání Fausta od zatracení: drama uzavírá kristovský motiv lásky a oběti.

Kdo byl Hitler?

Jako Němec narozený na hranici Německa a Rakouska se přidal brzy k těm velkoněmeckým nacionalistům, kteří usilovali o spojení Rakouska s Německem. Studoval v Linci, ve Vídni navázal kontakty s antisemitskými a rasistickými kruhy, inspirovanými zejména díly Jörga Lanze von Liebenfels. Tento autor proklamoval už v roce 1909, že germánská rasa je vyšší než jiné a určena ke světovládě, ale že je pokažena semitskou rasou; jejím úkolem je tedy zničit židovství. Hitlerův myšlenkový svět se pak už nevyvíjel – nebylo důvodem jeho ustrnutí to, že neměl Já? Zvířata se podobně formují v raném mládí, a pak už se dále nevyvíjejí.

Nějaký čas se neúspěšně pokoušel o uměleckou školu, nepracoval a pohyboval se opět v antisemitských kruzích. Když nebyl přijat do rakouské armády, vstoupil do armády německé. Podle své autobiografie byl dobrým vojákem, ale jiní ho viděli jako nevěrného, mstivého a krutého; neměl přátele ani lásky, neměl prostředky k autokritice. V takové situaci se nemohlo jeho Já vyvinout. V roce 1918 byl Hitler zasažen plynem; tři dny prožil jako slepec se zatemněným vědomím. Podle jeho Mein Kampf-u se mu to stalo prvním „prožitkem probuzení“. Posedlý mstivostí bez hranic, rozhodl se učinit všechno pro to, aby se neopakoval listopad 1918, porážka Německa; od počátku usiloval o důsledný revanš. Sám napsal, že se rozhodl dojít k tomu cíli „s veškerou konsekvencí a tvrdostí žuly“. Po rekonvalescenci vstoupil do „Deutsche Arbeiterpartei“ (předchůdce NSDAP), začal shromažďovat přívržence, postavil se proti Židům. „Německý národ, jednou osvobozený od Židů, může nastoupit k ovládnutí světa“. V roce 1920 objevil svou sugestivní moc, pocítil, jak se masy podřizují jeho slovům. V roce 1933 se stal kancléřem, zrušil veškeré formy demokracie, potlačil násilně veškerou opozici a začal uskutečňovat svou politiku. Francie, nepřítel číslo 1, měla být vymazána z mapy, Rusko se mělo stát kolonií, podobně jako všechny země na východě. Svou inteligencí kalkuloval se slabostí Evropy, za pomoci Chamberlaina a Daladiera okupoval Československo bez války, v roce 1939 měl již díky Kruppovi vynikající válečný arzenál. V roce 1940 uzavřel pakt o neútočení se Sovětským svazem, okupoval Francii, Skandinávii, balkánské země. Jediným spojencem mu byla fašistická Itálie, jediná Anglie zůstala zatím neporažena.

Vítězství přinesla Hitlerovi slávu; následovala likvidace 70 000 zdravotně postižených, byla potlačena veškerá možná opozice, zřízena ghetta. V červnu 1941 napadl Hitler Sovětský svaz, jeho armády se zastavily až před Moskvou. Když totální válka selhala, Hitler neváhal ani před zničením Německa. Roku 1942 po porážce u Stalingradu nařídil konečné řešení židovské otázky. V roce 1944 chtěl zničit totálně německý průmysl, dopravu a další strukturu, nemělo zůstat nic. Při konfrontaci s porážkou třetí říše v roce 1945 spáchal Hitler sebevraždu.

Kdo byl Hitler, jaké v něm byly síly?

V Janově Apokalypse jsou popsány tři síly zla: starý drak Satan se sedmi hlavami a deseti rohy, který se objevuje na nebi; zvíře vystupující z moře, připomínající pantera, a mající také sedm hlav a deset rohů; třetí zvíře vystupující ze země, se dvěma rohy jako beránek, jeho znamením je číslo 666, což značí Sorat, Antikrist. Ten se zmocňuje lidí, svedených oběma ostatními zvířaty; nařídí jim nést jeho znamení a vede je k zločinům překračujícím všechny ostatní, v absolutní nelidskosti. Byl Hitler loutkou v rukou Sorata, pána nelidskosti, Ne-Já?

Kde jsme dnes?

Ani stud za činy, ani lítost nemohou zastavit postup zla. Nejenže pokračují války, ale nastupuje nové Zlo, vůči němuž jsme podobně slepí jako bylo mnoho lidí v hodnocení Hitlera. Určité svědomí jsme získali v odsuzování diktatur a porušování lidských práv. Nové formy zla ovšem unikají demokratické kontrole. Jedna jeho forma je skryta v globalizaci ekonomie. Uniká kontrole států, a prohlašujíc se za pokrok se může inkarnovat kdekoli po světě. Zbavuje individualitu odpovědnosti. Koncentruje moc a peníze v rukou malé skupiny vlastníků nadnárodních společností. Ti prosazují svou vůli na poli politiky a legislativy. Soustředili do svého monopolu prakticky všechny suroviny a nekontrolují jen spotřebu, ale také vědomí. V jejich rukou je i internet a toto médium může tak, jak je skutečně používáno, korumpovat.

Jakým způsobem? Internet izoluje lidské bytosti od sebe. Za počítačem je každý sám, bez svědků toho, co si myslí či pociťuje. Internet usiluje o to, aby uspokojil mnoho intelektuálních potřeb, afektů, instinktů, a to bez přítomnosti bližního.

Na podkladě luciferského tvoření iluzí může Ahriman organizovat nová pobíjení a navrátit se tak k epoše hitlerismu. Ahriman ovládá situaci technikou a lidská bytost, izolovaná od bližních může být snadno svedena Luciferem do léčky iluze rozvoje své vlastní duše; i autismus je na postupu. Proč je tato izolace tak nebezpečná? Protože lidská bytost, odříznutá od druhých, se může stát obětí třetího zla.

Thomas Göbel přistoupil k této otázce ze dvou stran, antropologickým přístupem, skrze vysvětlení rozdílu mezi duší, jejím obsahem, jejími silami a schopnostmi, a mezi Já, pravou spirituální identitou člověka.

První přístup: Dvanáct základních přístupů duše ke světu (obr. 1)

Vložitobrázek 1

Vše začíná nedšením, entuziasmem. V entuziasmu jsem jaksi mimo sebe. Rozvažováním se vracím k sobě. Vjemem se setkávám s předmětem, docházím k realitě, dospívám k pochopení. Pak učiním rozhodnutí, které vede ke konfrontaci se světem. Odtud dospějí k rovnováze mezi světem a mnou.

Nalevo zrodil entuziasmus volní impuls, ten povolá schopnosti, aby mohl být uskutečněn čin. Z činu se stává událost a pak osud; to směřuje opět k rovnováze mezi mnou a světem. Horní polokruh popisuje, co se děje v duši jako přirozenost či vlastnosti získané výchovou, pod horizontální osou začíná oblast sebevýchovy, kde Já může vychovávat svou duši.

Napravo lze schéma pochopit třemi způsoby:

Mohu pochopení deformovat antipatií, nepoznat řádně vnímaný předmět, vidět ho deformovaný.

Mohu předmět pochopit skrze svá paradigmaty, v přístupu vycházejícím ze mne. Ale mohu se také otevřít světu v úžasu s pohybem sympatie.

Nalevo lze čin chápat také třemi způsoby:

Sympatie ke mně samému se může stát iluzí a svést můj čin na scestí.

Při činnosti jsem soustředěn do své egocentrické vůle, a jsem omezen svou orientací.

Ale mohu také úmyslně a svobodně najít důvody k činu empatií, soucitem a radostností.

Přístup rozvinutý Já, úžas a soucit, vyzařují z obou stran kruhu a vytvářejí rovnováhu skrze morální svědomí. To vyzařuje směrem vzhůru, k nadšení. Já je tím, co při práci na dvanácti přístupech ke světu dává individuální formu naší biografii.

Morální vědomí je klíčovým přístupem, který se rozvíjí po celý život. U dítěte je percipována teprve po činu, v dospělém věku vibruje při akci a je ctností stáří vycházet z hlasu svědomí při výběru svých intencí a činů vzhledem ke světu.

Kde lze pak situovat zlo absencí Já? Hitler nebyl ovlivňován, nezažíval úžas. Jeho činy byly bez soucitu. Neměl uvnitř žádný prostor pro ticho. Rozhodnutí a čin byly u něho bezprostředně spojeny. Neměl ani autokritiku, ani morální svědomí. Zlo, jehož byl Hitler sluhou, je proti-obrazem lidské bytosti, která se má stát identickou se svým morálním svědomím.

Jak jedná moje Já ve vztahu k Já někoho jiného?

semobr. 2

Rudolf Steiner popsal takovou situaci jako „sociální prafenomén“, znamená to schopnost dialogu se všemi; střídání naslouchání a mluvení. Při poslouchání jsem v druhém, jakoby v polospánku; při mluvení se probudím a obhajuji svůj postoj proti názoru druhého. Při rytmickém střídání obou se pohybujeme mezi sociálním a antisociálním. Osoba sedící u internetu je izolována, zbavena zážitku základního sociálního fenoménu, a také možnosti svého sociálního rozvoje. V čem spočívá tato možnost? Když naslouchám, nenechám se uspat, ale probouzím se v druhém skrze vlastní iniciativu; probuzení můžeme nazvat láskou. Vzhledem k druhému může být moje naslouchání, chápání, neseno trojím. Být potřebným, mít schopnosti, být zodpovědným vzhledem k právu a k dluhům vůči němu. Takový postup může být základem meditace. Plodem meditace je nová zkušenost, lze ji nazvat imaginací, imaginativním poznáváním druhého. Znamená to hlubokou proměnu nás a našeho vztahu k druhému. Taková transformace nám není dána, je plodem svobodně vybraného úsilí. Představuje stupeň vývoje, kterého lze v naší době dosáhnout. Já osciluje mezi světem duchovním a fyzickým v různých specifických rytmech. Rytmus oscilace v dialogu je nejrychlejší, pomalejší je oscilace mezi spánkem a bděním, a střídání inkarnací a exkarnací je nejdelším rytmem onoho základního střídání kontrakce a dilatace, expanze. Nejkratší oscilace rytmu mezi mluvením a nasloucháním je u dítěte. Dospělý může tímto způsobem dospět skrze jinou lidskou bytost k probuzení do duchovního světa.

Hlavní intencí Zla v dnešní době je zabránit tomu, aby jedno Já působilo na druhé v akci, která humanizuje oba. Izolováno, zbaveno styku s druhými, se Já stává asociálním. Je zbaveno aktivity a výživy. Když dvě první šelmy uplatní své působení, může se stát manipulovatelným třetí šelmou. Třetí šelma zcela exteriorizuje, vzbuzuje nehumánnost, působí krutost v nepřítomnosti Já. Lidské Já oslabené izolací se nemůže bránit proti Zlu. Jediná síla schopná čelit třetí šelmě spočívá v proměně Já tak, aby se vychovalo k socialitě, abychom byli vědomě sociálními bytostmi.

Snad to Thomas Göbel poněkud přehnal svým odporem proti internetu. Elektronická pošta umožňuje rychlou výměnu dopisů na dálku a sám jsem velmi rád, mohu-li získat

odpověď od mých vzdálených přátel často již za hodinu či týž den. Internetové stránky obsahují dnes mnoho smetí, reklamy, nesprávných informací, ale také možnost, abych se dověděl něco, co mi jiné masové mediální prostředky utajují. V tomto bodě jeho úvahy bych se spíše přiklonil k názoru, že systém internetu a elektronické pošty je jako veškerá technika ambivalentním darem, o který musíme bojovat proti odpůrcím silám, které by jím rády vládly.

Je další výzvou pro naši bdělost, abychom ji zesilovali svými cvičeními, abychom nosili stále dostatek oleje v nádobkách svých s lampami svými. Naléhavá potřeba bdělosti se samozřejmě týká také dalších bodů Göbelovy úvahy: proti novému opakování fašistických hnutí třicátých let 20. století je nutno postavit dnes všechny síly, které máme. Jak zdůrazňoval Rudolf Steiner: v pravou chvíli je potřebné démonům a těm, kteří jim slouží, strhnout masku, aby jejich pravá podoba byla zřejmá, aby tyto síly nemohly předstírat, že jsou pro svět k dobrému.

Referuje *J. Bouzek*

Dva Ježíšové, dvě matky

Radomil Hradil připravil pro Zpravodaj AS na leden–únor 2002 překlad článku z Goetheana, od pana J. Schneidera o třech Raffaelových obrazech madon. J. Schneider není umělecko- historickým odborníkem, naši Josef Bartoš či Jaroslav Petrů by patrně postupovali v argumentaci obratněji. Ale Steinerův výklad o dvou Ježíších lze dobře přijmout (někdy i lépe) také pro další Raffaelovy obrazy se dvěma hrajícími si dětmi. Jde o ty případy, kde není druhá postava, podle konvence považovaná uměleckými historiky (i když někdy s otazníkem) za Jana Křtitele, jeho obvyklými atributy od Ježíše odlišena. Jiným zajímavým podnětem Steinerovým je interpretace andílků nad Sixtinskou Madonou jako nezrozených lidských duší, čekajících na své inkarnace. Někteří anthroposofičtí historici umění už dobře zúročili některé ze Steinerových podnětů, ani oni si však nevšimli dalšího podobného tématu, o kterém se Rudolf Steiner sám, pokud vím, nezmínil.

Také u Leonarda najdeme dvojici chlapců, ale nadto i dvojici jejich matek. Obraz Svatá Anna samotřetí v Louvru nezobrazuje ženy výrazně rozdílného věku, ještě méně lze jejich věk odlišit na londýnském Kartonu; na Madoně ve skalách v Louvru i jinde bývá druhá mladá žena u dítěte jen s váháním a nepřesvědčivě interpretována jako světice. Tohoto jevu si povšiml svého času i S. Freud, který poskytl ve svém duchu výklad, že Leonardo měl podvědomý komplex ze svých dvou matek, vlastní a nevlastní, které ho vychovávaly postupně. (Byl nemanželským synem bohatého měšťana, který krásné a mimořádně nadané dítě od jeho vlastní prosté matky k sobě přijal, jakmile jen trochu odrostl.) Tento výklad z freudovského podvědomí je sice založen na skutečném osudu, ale zůstává na banální rovině interpretace.

Od Steinera víme také o dvou matkách Ježíšových, a géniové italské renesance věděli mnohdy více, než většina jejich současníků. I z dalších náznaků lze postřehnout, že tajemství o dvou chlapcích Ježíších nebylo v jejich době nedostupné, ať již prostřednictvím rosikrucianů, nebo snad i jinak, i přímými postřehy z duchovního světa. Zemřelý člen představenstva AS v Goetheanu Hagen Biesantz, vyškolený umělecký historik, s nímž byla radost hovořit o tomto i jiných podobných tématech, bohužel zanechal své vynikající postřehy jen ve skicách, které se nyní nacházejí v soukromém majetku a mají jen malou naději na uveřejnění.

J. Bouzek

Obsah

Rudolf Steiner, Já

J. Bouzek, Téma roku 2002–2003 – Člověk v poli napětí mezi anděly a odpůrčími silami

Rudolf Steiner jako badatel a jeho gnozeologie II, referuje J. Bouzek

Povstání masek: Osoba u propasti inteligence. Podle Günthera Kollerta referuje Stanislav Kubát

20. století a manifestace zla. Referát o semináři Thomase Göbela, referuje J. Bouzek

J. Bouze

Dva Ježíšové, dvě matky, J. Bouzek

Inhalt

Rudolf Steiner, Ich

J. Bouzek, Thema des Jahres 2002–2003 – Der Mensch im Felde der Spannung zwischen den

Engeln und den widerständigen Kräften, referiert J. Bouzek

Rudolf Steiner als Forscher und seine Gnoseologie II, referiert J. Bouzek

Aufstand der Masken: Die Persönlichkeit am Abgrund der Intelligenz, Nach G. Kollert referiert S. Kubát

20. Jh. und die Manifestation des Bösen. Referat vom Seminar von Thomas Göbel, referiert J. Bouzek

Zwei Jesuskinder, zwei Marien, J. Bouzek